

rodovec pracoval až posavád a pracovať bude, pokiaľ jich nevydobudne alebo v jich vydobývaní sám seba nestrávi.

Jestli ale spravdliivosť tiež zasedať bude v zákonodarstve budúceho snemu, jestli princíp rovnoprávnosti nie len do slov a na papier, ale i do skutočnosti a života prístup nájde, a tieto naše spravdliivé nároky vyplnené budú, vyslovujeme:

1. Že naše počínania vždy smeru liberálneho budú. Neuškleb sa nik a nepovedz, že je Slovák slobody nie schopný! Kdože môže za slobodou väčšími túžiť, jako väzeň okutý v putách, zavretý od roku 1836,¹⁹ v ktorom sa zákonne dekretovala reč maďarská čo diplomatická, v žalári bezprávia a ľubovôle?! Taký človek nezatúži toľme za slobodou, čo ju odjakživa s malými výjmami v úplnej miere požíval; Slovák ale ná-turou k slobode určený už i preto musí za ňu byť, že ju v plnej miere sotvá kedy požíval, ale jej blahonosné žiare, koľkoráz sa na obzore vlasti našej a Európy zjasali, ho vždy k žitiu vábili a nesmiernymi túžbami po nej naplnili. Len že je jeho vôľa, vy-dobudnúť si slobodu stálu, trvanlivú; a takú je iba dosiahol možno, keď má zaru-čenú slobodu reči; skrze reč si vydobudne vzdelanosť a v tejto keď sa založí sloboda, stane sa nezvratnou. Takto nadobudnutá sloboda, i trebárs by ona jednou stratenou bitkou, jedným ťahom absolutisticko-diplomatického pera zničená bola, jako sa to často deje, predca onedlho pomocou reči, národnosti a rozumnosti ľudu vymožená bude. Sloboda občanská môže v jednej hodine stratená byť, kdežto sloboda na vzdelanosti založená a národnosťou podporovaná ani storočiam ľubovôle nepodľahne. —

2. Vyslovujeme, že my, chovajúc v útrobách našich neobmedzenú lásku k vlasti, už od tisícročí našou otčinou menovanej, majúc o jej práva a zásluhy tak jako Maďar, bo sme vždy spolu krvácali, majúc v nej históriu s Maďarom spoločnú, etiac si aj hranice, samou rukou prírody v ozrutných ťahoch Karpátov nám napísané: chceme tejto vlasti vernými synami, mužnými obhajcami jej práv a zákonov a mocnou pod-porou v nesení bremien i povinností vlasteneckých povždy bývať; jej zákonov, krajinským snemom vyrečených, chceme uprimní vykonávatelia navždy ostávať a proti občanským nariadeniam pre všetke národy jednotného Uhorska vynesným úplnú po-slušnosť osvieďame. S Maďarmi a inými spolukrajanmi chceme v nerozlúčnom zväzku a jakýchkoľvek života okolnosťach, či sú udalosti radostné a či nehody, po všetky časy prežívať. Ale nikdy nezabudnúť, jaké povinnosti máme v poľahu na národ náš, kde príde do otázky reč. —

Toto sú naše nároky a spolu i náš program.

70

Uvodný článok Michala Mácsaya „Nedávná minulosť a prítomnosť naša“.

Uverejnil Priateľ ľudu, roč. I, č. 1. Pešť 20. februára 1861.

Michal Mácsay poukazuje na udalosti v rokoch 1848—1860 a zdôrazňuje heslá Veľkej francúzskej revolúcie ako podklad pre novú úpravu štátoprávnych vzťahov Uhorska k Rakúsku i medzi národnosťami v Uhorsku.

¹⁹ Ide o zák. čl. III, ktorým sa uvádza maďarčina do súdnictva a najmä do úradovania cirkví.

Už skoro dvanásť rokov preletelo nad nami od oných búrlivých časov, keď sa duch národnosti v srdci každého trebného človeka prebudil, keď sa následkom rozdráždenia citu národného vlastence vlastencovi nepriateľom stal a jedného druhého prenasledoval. Ťažké, horké, boľastné a neznesiteľné boli roky tieto. Solvaže sa krvožijnivá vojna dokončila, už povstalo prenasledovanie osôb tak zo stránky vlády, jako i jednotlivcov rozličného politického zmysľania. Nebolo takrečeno človeka, ktorý by s presvedčením bol mohol o sebe povedať, že *zajtraší* deň doma, a nie v temnici dožije. A ponevác dlžoby štátu neslýchaný stupeň výsosti dosáhli, nevyhnutný výsledok, to jest: vyzdvíženie daní krajinských, jako aj vymyslenie v Uhorsku jakživ neslýchaných dodavkov (jako sú ku pr. dedičné, štemplové, potravné dane atď.) vystať nemohlo. To však ale nebolo ešte dost, cudzozemcami sa naplnila krajina naša, a moc a sila nad nami jim bola odovzdaná. Zriedka sa pošťastilo tu i tu jednomu vlastencovi hoc len najlahodnejší úrad občiahnuť a, žeby nám bolo zhola nič neostalo, ešte aj materinský *náš jazyk uľacujúc* v národnej osvete a vzdelávaní ľudu nášho všemožné prekážky sa nám do cesty kládli a cudzí nezrozumiteľný nemecký jazyk natiskoval. Slovom, nemali sme žiadneho práva, ale tým viac povinností.¹

Tento smutný vek nemohol však na stálu budúcnosť počítať lebo tak násilné a tak nenávidené zásady, jaké sa v ňom oproti nám spotrebovali a ktoré miesto dúvery mešťanstva krajinského jedine odpor vzbudiť museli, jakživ nemali a mať ani nebudú koreň pevnosti a stálosti. *Len dúvera tvorí dúveru a len v obostrannej dúvere štátu i občanov záleží bezpečnosť jejich budúcnosti.* Dôslednosť tvrdenia tohoto zjavne dosvedčila doba vojny talianskej roku 1859. Koľkí synovia krajiny Uhorskej cedili tam svoju krú! A predca práve vtedy sme citili najúprimnejšiu radosť v srdciach našich, keď nám chýr *porážku bratov, synov, spoluvlastencov našich* a zvíťazenie Talianov priniesol.

Tak potom aj vo Viedni pomaly nahliadať počínali, že bez dúvery bár jak vysoký počet vojska veľmi slabé ubezpečenie podáva, a že vo vojne mimo chlapa ešte aj duch a dobré jeho zmysľanie je nevyhnutne potrebné.

Počali nahliadať aj to, že zásady politické ministrom Bachom uvedené nielenže nádej spásy znivočiť, lež i samu ríšu rakúsku upadnutím hroziť počínajú a takže tieto proti slušným a spravodlivým žiadostiam a právam namerené zásady naďalej trpeť sa už nemôžu. A sotva že tušenie toto v presvedčenie vyrástlo, už nám viedenské telegrafy hlasne oznamovali Bachovo vystúpenie z ministerstva.

Politické naše vzkriesenie od pádu ministra Bacha berie svoj počiatok. Len od toho okamženia cítíme obeh krvi v žilách politického tela nášho. Od toho času sa datujúce rezkejší vývin slobodnejšieho hýbania a rečenia tak, že sme sa konečne dožili *diplomu* od 20. októbra roku 1860 a razom sme tak prekvapení ostali, že sme napochytre nad konštitucionálnou našou slobodou ani radosť našu vyjaviť nestihli.

Všetko sa nám v tom diplome navrátilo, iba *peniaze a sila* nie . . .

Najhlavnejšia čiastka diplomu je tá, ktorá rovnoprávnosť národnosti dovoľuje; áno, právne sa môže čiastka táto *najhlavnejšou* menovať, lebo rovnoprávnosť národnosti nemôže byť ľuďami vymyslená, lež je ona prírodou — bohom daná. A predca — bohužiaľ — z miešaných ba i z čistoslovenských stolíc veľmi husté sú tie ponosy, že rovnoprávnosť táto len na papieri stojí; lebo že žiadajúcim reč a jazyk svoj derešom a paličami (ústavnými!) sa vyhražuje. Ó časy, ó mravy! Teda niektorých tvrdohlavcov ešte

¹ Autor tu má na mysli vojnové udalosti v Uhorsku v rokoch 1848—1849, ako aj opatrenia, ktoré po nich rakúska kontrarevolučná vláda uvádzala do praxe.

ani podnes nenaučili 12 ročné skúšky? Či zabudli, že práve tieto a takého protivenstvá boli roku 1848 na príčine toľkých krvavých výjavov? Veľmi smutná to vec v Uhorsku a roku 1861! Už samo *stoletia* je učiteľom takého ducha, ktorého sväté zásady pochopí jedine predpojatí nemôžu a nechcú. „*Vývin národnosti*“ tak hovorí p. Adolf Szent-Iványi vo výtečnom článku svojom o *zájmoch Slovákov*² — „*je vývin čistých pochopov. je prameň lásky vlastenskej, opravdivej civilizácie a spoločného občianskeho blaha*“ a ďalej v tom istom článku dostatočne preukázajúc príčiny nedorozumenia a nenávisťi národnej v Uhorsku, taktó pokračuje: „z tohoto každý ľahko pochopí, jak nepotrebná, neužitočná a zaiste škodlivá je politika tá, národy Uhorska v jednotu reči pospájať chcieť; odtiaľto by *zaiste len nové vady a zničenie zväzku braterského kmenov povstať mohli*; skrze to by *samovláda novej sily, germanizácia širšie pole ku skaze našej obdržala*.“ Slová tieto a pravdy, ktoré ohlašujú, sú samé v sebe sväté a len vrah ducha slobody sa bude snažiť jejich neocenenú vážnosť a čistú pravdobytnosť odškriepiť.

Kdo si teda tieto slová p. Adolfa Szent-Iványiho svedomite rozváží a úprimne do srdca vreže, nemožné, žeby sa každému snaženiu národnému s uctivosťou nepoklonil a úprimnú svoju uznanosť mu zatajil.

Nech je — a Boh to i dá, že bude — *sloboda, rovnoprávnosť a braterská jednota* heslom našim, aby sme tak spojenými silami blaho a rozkvet spoločnej vlasti našej a jej šťastlivé znovuzrodenie napomáhať mohli.

71

Článok Jána Palárika „*Slovo na čase ku nastávajúcim voľbám na snem krajinský*“.

Uverejnil *Priateľ ľudu*, roč. I, č. 2. Pešť 27. februára 1861.

Ján Palárik upozorňuje na to, že treba po opätovnom zavedení konštitučného režimu v Uhorsku žiadať zmenu zákonného článku XVI z roku 1848, pokiaľ ide o rokovaciu reč stoličných orgánov tak, aby i slovenčina sa mohla v nich uplatniť. Je nielen za rovnoprávnosť náboženskú a občiansku, ale aj národnú. Podáva návrh, ako zmeniť zák. čl. XVI z roku 1848 a vyzýva Slovákov, aby sa dali zapísať do voličských zoznamov a žiadali od kandidátov tlačené volebné programy.

Ponevác náš *Priateľ ľudu*¹ vo svojom programe medzi inším aj tú krásnu úlohu za cieľ svojho chvalitebného pôsobenia sebe vystavil, že chce aj za to bojovať, aby sa

² *Zájmy Slovákov v Uhrách*. PŠL, roč. III, č. 4–5. Pozri dok. č. 63.

¹ *Priateľ ľudu* začal vychádzať 20. februára 1861. Jeho zakladateľom bol peštiansky advokát Lukáš Mácsay, ktorý už roku 1848 vydával slovenský časopis podobného mena. Časopis *Priateľ ľudu* mal sa usilovať o zblíženie Maďarov so Slovákmí, v skutočnosti sledoval osobné ciele svojho zakladateľa, ktorý bol v jarných voľbách roku 1861 zvolený za poslanca v novobanskom volebnom okrese. Časopis koncom roku 1861 zanikol, lebo nenašiel v slovenskej verejnosti dostatočnú ozvenu. Jedným z význačných jeho prispievateľov bol spočiatku aj Ján Palárik.